

Spelar representation av nya, lokala partier någon roll – i så fall, vilken?

AV GISSUR Ó ERLINGSSON

The local parties' increased success was used in the article to generate greater awareness of what the new parties' entry into the established party system means. The article is underpinned by four case studies in municipalities where local parties have held the balance of power for the 1998-2002 mandate period. The results suggest that local parties are often excluded from having a *direct* influence, but they probably have important *indirect* implications. The results show that: (a) new parties contribute to fragmenting mandate divisions, which can weaken the municipality's drive; (b) new parties with extreme views force a cooperative climate between the political blocks; (c) new parties influence the established parties' *agendas*; (d) established parties can accept new parties *work methods* when these are considered successful; *some* new parties tend to kindle the mistrust of politicians.

Det talas allt oftare om en tilltagande fragmentering av svensk politik som brukar beskrivas i termer av *decentralisering, marknadsisering, privatisering, professionalisering och frivilligisering* (jämför Elander 1999). En viktig aspekt av denna omtalade fragmentering är även det fak-

tum att icke-traditionella (så kallade lokala) partier nått allt större framgångar under de senaste två decennierna. De finns representerade i allt fler kommuner och har dessutom börjat skörda en allt större del av mandaten i fullmäktige:

	Kommuner med lokala partier representerade i kf (antal)	Mandat för lokala partier i kf (sammanlagt antal)	Röstandel för lokala partier i valet till kf (procent)	Antal kommuner med lokala partier som formella vågmästare	Antal lokala partier med mer än 10 % av rösterna i kf
1983-1985	69	201	2.0	10	12
1986-1988	73	213	2.0	16	14
1989-1991	69	235	2.3	22	16
1992-1994	85	295	2.8	24	21
1995-1998	117	449	4.0	48	33
1999-2002	143	607	5.5	64	41

Tabell 1. Olika mått på lokala partiets ökade styrka (Pettersson 1999, Wrede 1999, Färje 2001)

	1973-1976	1985-1988	1998-2001	Diff 1974-1998
"Antal partier i kommuner"				
4 partier i ... kommuner	21	2	0	- 21
5 partier i ... kommuner	127	58	7	- 120
6 partier i ... kommuner	116	123	35	- 81
7 i ... kommuner	13	88	145	+ 132
8 eller fler partier	0	13	101	+ 101
Antal kommuner	277	284	289	

Tabell 2. De svenska kommunernas partipolitiska fragmentering 1973-1998 (Kfakta01)

Denna artikel använder sig av exemplet "lokala partier" för att generera hypoteser kring vad som händer när nya partier gör entré i etablerade partisystem. Genast kan konstateras att forskning om effekter av nya partier tillhör ett av forskningens mer styvmoderligt behandlade områden (jämför Harmel 1985, Harmel och Svåsand 1997). Detta gäller kanske i synnerhet de svenska lokala partierna. Överlag har forskare som gett sig i kast med de lokala partierna lagt tyngdpunkten på att söka *orsakerna* bakom lokala partiets framgångar (till exempel Wörlund 1999, Pettersson 1999, jämför Petersson

med flera 1997 och SOU 1996:169). Det övergripande syftet med föreliggande uppsats är därför att utvinna bättre kunskap rörande vilka konsekvenser de lokala partiernas ökade framgångar kan tänkas få. Härvid syftar jag till att generera hypoteser utifrån frågeställningen: Innebär det någon kvalitativ förändring att nya partier bryter sig in i de lokala partisystemen?

Metodologiska vägval

Inte sällan hävdas det att ett fåtal kvalitativa fallstudier är det optimala sättet

att närma sig forskningsproblem när vår ambition är att undersöka illa utforskade forskningsområden (till exempel Eckstein 1975). Därför passar också ett kvalitativt tillvägagångssätt väl i fall som detta, när kunskap skall utvinnas om ett relativt förbiset fenomen. Härvid har vårt uppdrag mycket gemensamt med den tradition som ibland ges etiketten *grundad teori* (jämför Hartman 2001). Uppsatsen vilar därför huvudsakligen på fyra fallstudier. Det bör dock genast understrykas att det explorativa förhållningssättet inte innebär att urvalet av fall kan ske på godtyckliga grunder. Ambitionen har varit att utgå från fall där det är mest sannolikt att lokala partier kan ha inflytande över kommunpolitiken, varför valet fallit på kommuner där lokala partier sitter i formell vågmästarställning. Det är där vi, åtminstone i

teorin, finner partier som kan utöva störst inflytande (jämför Malmström 1997:99, Hallin 1990, Gidlund 1978). Men hur går vi vidare därifrån?

För att få en spridning på de lokala partiernas strukturella förutsättningar samt den politik de representerar har kommunerna valts utifrån huruvida det lokala partiet ingår eller inte ingår i en majoritetssamverkan, samt ifall det ingår eller inte ingår i en socialistisk-, borgerlig eller blocköverskridande majoritet. Idén är att dessa kriterier skall ge oss sex olika typfall som idealtypiskt ger oss en spridning på (i) vad det är för typ av politik partierna representerar och (ii) de kontextuella förutsättningarna för de lokala partierna att kunna göra avtryck i kommunpolitiken. Av dessa sex typfall har fyra studerats:

	Socialistiskt dominerat styre	Borgerligt dominerat styre	Blocköverskridande styre
Samverkar med majoriteten	<i>Åhuspartiet</i> i Kristianstad kommun (Miljöpartiet ingår också) 1	<i>Göingepartiet</i> i Osby (Samverkar med m, fp, kd och c) 2	Inget fall studeras 3
Är utanför majoriteten	<i>Kommunens väl</i> i Kävlinge (s + v styr genom minoritetskoalition) 4	Inget fall studeras 5	<i>Alternativet</i> i Markaryd ("samlingsregering" utgör majoritetskoalition) 6

Figur 1. Urvalskriterier för de fall som studeras närmare

Alla utom ett av partierna debuterade i fullmäktige efter valet 1994. Göingepartiet/Kommunal Samling kom in i valet redan 1991, men var då en sammanläggning av två äldre lokala par-

tier som länge funnits med i kommunpolitiken. Här får vi ett fall som kraftigt avviker vad beträffar tid i kommunfullmäktige. Därigenom öppnar vi för möjligheten att generera en annan typ

av insikter än de övriga fallen där partierna suttit i fullmäktige i två mandatperioder.

En metodologisk anmärkning, som antingen kan ses som en begränsning eller en nödvändig konsekvens av ett explorativt förhållningssätt, är att jag huvudsakligen förlitat mig på intervjuer. Fallstudierna baserar sig främst på 14 elitintervjuer (representanter för de lokala partierna, representanter för de etablerade partierna samt journalister och tjänstemän i de berörda kommunerna). Nackdelarna med att enbart förlita sig på aktörernas utsagor, som då inte nödvändigtvis behöver ha med realiteten att göra, kan vara betydande. Men i fall som detta – då huvudambitionen är att uppmärksamma ett i forskningen försummat fenomen – menar jag att fördelarna med att utgå från semi-strukturerade samtalsintervjuer spelar ut invändningarna. Vi kan förena smidighet och flexibilitet (så att möjligheten till upptäckter uppmuntras) med att intervjuerna fokuserats på vissa i förhand definierade områden (i syfte att ha viss möjlighet att kontrollera respondenternas utsagor mot varandra).

Relationen till tidigare forskning

En tendens till illa grundade generaliseringar

Låt oss inleda vår resa mot försöket att dra fram ny kunskap om effekter av lokala partier genom att ge en översikt över forskningsområdet. Vid en forskningsöverblick inses snabbt att de lokala

partierna är en relativt suddig fläck. Förklaringarna till detta kan vara flera, men i samverkan har följande faktorer troligen bidragit till den låga aktiviteten på området: (i) Det allmänna intresset för kommunalpolitik var från forskningshåll länge begränsat; (ii) de lokala partiernas framgångar har länge varit försumbara; (iii) lokala partier har länge haft en tendens till att försvinna efter ett eller två val; (iv) de lokala partierna är väldigt olika till sin karaktär och svåra att kategorisera, något som gjort dem till så komplicerade analysobjekt att forskare undvikit att studera dem.

Även om lokala partier inte helt utelämnas från analyserna, finns dock en tendens i forskning och media att dra dem över samma kam, för att sedan analysera och värdera de lokala partierna som om de gick att hänföra till en enhetlig partikategori. Ett exempel är när forskare försöker besvara om de lokala partierna är bra eller dåliga för demokratin. Ibland används de lokala partiers samlade framgångar som symptom på att allt inte står rätt till i den svenska demokratin. Framgångarna uppfattas då som ett hot, en förändring till något osäkert, ett symptom på en påstådd partikris för de etablerade partierna och/eller ett tecken på att de etablerade partierna inte förmår lyssna till och kanalisera det folkliga engagemanget (till exempel SOU 1996:169, Bäck och Håkansson 1994). Andra forskare vänder på myntet och betraktar företelesen på ett diametralt motsatt sätt och hävdar att nya partier behöver alls inte vara ett tecken på kris i partisystemet. Partiernas ökande antal och framgångar ses då istället som ett tecken på vitalitet

och dynamik. Till exempel menar Gulan och Janerik Gidlund (1999:45) att de nya partierna kan innebära välkomna öknings av det folkliga deltagandet i politiken; egentligen enbart med motivet att de lokala partierna ger väljarna möjlighet att ta avstånd från de etablerade partierna (jämför Pierre och Widfeldt 1995, Borgs och Rankka 1996). Även om slutsatsen kan tyckas intuitivt plausibel, säger den ingenting om partiernas karaktär, varför jag anser det vara legitimt att sätta frågetecken inför dylika påståenden. Värdeutsagor om de lokala partiernas demokratiska implikationer är betydligt vanligare än *konkreta* studier av desamma. Detta får anses beklagligt. Vi vet idag alldeles för lite om dessa partier för att komma med generella värdeutsagor om dem. Rimligen är det så att både orsaken till uppkomsten av de lokala partierna och den betydelse de kan tänkas ha måste kartläggas för att vi skall kunna komma med något mer än gissningar om deras demokratiska implikationer.

Det forskningslandskap uppsatsen hör hemma i

Det finns dock ett antal forskare som tagit sig an fenomenet lokala partier. En av de tidigaste referenserna till forskning om lokala partier är Janerik Gidlunds (1978) avhandling, *Aktionsgrupper och lokala partier*. Författarens övergripande syfte är att svara på frågan varför de så kallade temporära organisationerna växte fram på 1960-talet. Men Gidlund väcker även frågor om hur stort inflytande de lokala partierna lyckas utöva inom ramen för de kom-

munala beslutandeorganen. Gidlunds slutsatser kan tyckas självklara, men för den skull inte mindre viktiga: "Det potentiella politiska inflytandet är störst vid vågmästarroller", samt att "det finns en viss tendens att med ökat antal mandat följer ökat inflytande" (1978:244). Det material som ligger till grund för hans slutsats är enkätsvar från 42 företrädare för lokala partier där han bitt företrädarna bedöma det egna partiets inflytande. Föreliggande studie skiljer sig från Gidlunds såtillvida att den (i) inte enbart förlitar sig på de lokala partiernas egna uppfattning av inflytande, utan även försöker få med de konkurrerande (etablerade) partiernas bild av de lokala partiernas roll i lokalpolitiken och att den (ii) försöker säga något mer kvalitativt om *vilken typ* av inflytande dessa partier kan tänkas ha.

Bo Hallin (1990) har skrivit utredningen *I skuggan av de stora - De mindre partiernas villkor i kommunalpolitiken*. Författaren frågar här om det är meningsfullt för en politisk gruppering att inneha en liten representation i fullmäktige. Härvidlag fokuserar han primärt på den forskningsaspekt jag intresserar mig för (det vill säga effektfrågan), men inte samma forskningsobjekt (det vill säga *ej* lokala partier). Materialet som Hallins studie grundas på är enkätdata som skickats ut till 454 partigrupper och där analysen grundas på 325 svar (Hallin 1990:8f). Resultaten av undersökningen visar att 60 procent av de tillfrågade partirepresentanterna *uppfattade* sig ha politiskt inflytande - utan att Hallin redogör för vad vi skall lägga i begreppet politiskt inflytande! Författaren gör se-

dan samma iakttagelse som Gidlund, nämligen att partirepresentanternas upplevelse av inflytande är större i kommuner där de politiska majoritetsförhållandena är av oklar natur (Hallin 1990:83). Föreliggande studie skiljer sig från Hallins på det viset att Hallin i första hand *inte* undersöker de lokala partierna, utan partier som erhållit mandat i fullmäktige, men ej fått representation i kommunstyrelsen (1990:6f).

Martin Borgs och Maria H Rankka (1996) har författat rapporten *Politikens entreprenörer*. Det uttalade syftet är "att bringa ökad klarhet runt fenomenet lokala partier" (1996:9). Två av de övergripande frågeställningarna som behandlas är *vilket tomrum de lokala partierna fyller* samt *hur lokala partier agerar när de får del av makten*. Författarnas svar på den första frågan är snarare normativt än baserat på någon djupare studie, nämligen att lokala partier uppstår som en reaktion på brister hos de etablerade partierna och att de därför får stöd eftersom de tillgodoser det behov av dialog med väljarna samt närdemokrati som riksdagspartierna i allt mindre grad förmår fylla. Den andra frågan, om de lokala partierna är en kraft som kan påverka den politiska strukturen och den lokala demokratin, är svaret uppdelat i två svar. De slår tidigt fast – utan egentliga belägg – att dessa partier inte har så stort inflytande över politiken i de folkvalda församlingarna, men att många av dem har stor opinionsbildande betydelse (1996:12), och senare att de "tror att [...] lokala partier påverkar den politiska strukturen på olika sätt". Författarnas utgångspunkt är att vi behöver nya politikformer och att de

lokala partierna bidrar till att utforma dessa (1996:59f). Sammanfattningsvis är författarnas huvudsakliga bidrag att de presenterar en uppslagsrik inventering av hypoteser kring de lokala partiernas uppkomst, samt att de gör en intressant genomgång av olika typer av lokala partier genom en mer eller mindre anekdotisk empirisk kartläggning.

Ingemar Wörlund (u.å., 1999) rör inte nämnvärt vid effektfrågan, utan har tagit sig an uppgiften att försöka förklara varför lokala partier ökat och vuxit i styrka. En intressant iakttagelse i hans analys, som bekräftar en sedan länge vedertagen tendens, är att knappt någonting strukturellt kan underlätta förståelsen av lokala partiernas framgångar. Varken kommunstorlek, geografisk tillhörighet eller den politiska sammansättningen i fullmäktige förklarar någonting. Det enda Wörlund anser sig kunna uttala sig om är att det förefaller som om lokala partier lättare når framgångar i kommuner som har *lågt valdeltagande, ekonomiska svårigheter* och *hög arbetslöshet*. Därför hävdar han att de lokala partiernas framgångar främst hör samman med det sjunkande valdeltagandet och nedmonterandet av välfärdsstaten. Sammanfattningsvis kan det forskningslandskap vi rör oss i illustreras med denna fyrfältare:

Objekt	Aspekt	
	Orsaksfrågan	Effektfrågan
Lokala partier	Ingemar Wörlund 1	Jan Erik Gidlund (undanskymt) Borgs och Ranka (anekdotiskt) 2
Annan typ av partier	3 Ej aktuellt i denna översikt, men se Harmel och Robertson 1985	4 Bo Hallin, se även Harmel och Svåsand 1997, Malmström 1997

Figur 2. Det relevanta forskningslandskapet

Denna uppsats befinner sig i ruta 2, där (i) forskningsuppgiften renodlas i större utsträckning än i tidigare forskning, samt (ii) att den metodologiskt skiljer sig från dessa. Dock är givetvis alla rutor relevanta när vi försöker få en samlad förståelse om forskningsproblemet, varför jag menar att forskningen om lokala partier givetvis bör integrera forskning från alla dessa olika områden för att få en bättre förståelse för de lokala partiernas roll i och betydelse för kommunpolitiken, och i förlängningen också för att förstå deras betydelse för demokratin.

Vilken roll spelar lokala partier?

Spelar det då någon roll att ett lokalt parti får representation i en kommun? Dispositionen av detta empiriska avsnitt ser ut som följer: De enskilda fallstudierna inleds med en kortfattad bakgrund till de respektive partierna och partiernas politik, och därefter försöker vi ringa in om, och i så fall hur, partiet påverkat politiken under den tid det varit representerat i fullmäktige.

Åhuspartiet i Kristianstad kommun

En samling manliga motionskamrater grundade Åhuspartiet inför valet 1994. Det rörde sig framförallt om ett par lokala profiler och några rörelseinnehavare i Åhus som ansåg att kommunen försummade ytterdelarna och gynnade centralorten. Partiet vann två fullmäktigeplatser 1994. Koalitionstekniskt spelade deras mandat i praktiken ingen roll eftersom Socialdemokraterna fick egen majoritet i fullmäktige (36 av 71 mandat). Efter valet 1998 blev situationen dock en annan. Åhuspartiet behöll sina två mandat, men fick en betydligt intressantare politiskt sits - en vågmästarrull:

M	Kd	Fp	C	Sjöbop	Åhusp.	Mp	S	V
15	6	6	4	4	2	3	26	5

Åke Hultqvist, en av Åhuspartiets grundare, berättar att de borgerliga partiernas samverkanserbjudanden inte var tillfredsställande medan Socialdemokraterna var mer tydliga med sina. Mot denna bakgrund beslutade Åhuspartiet att samarbeta med (s), (mp) och (v).

Kan partiet då placeras längs en höger-vänsterskala? I partiprogrammet är de noga med att understryka att de varken är ett socialistiskt eller borgerligt parti (*Åhuspartiet* nr 1). Vidare är respondenterna från de etablerade partierna, Göran Wagermark (s) och Christer Ewe (m), överens om att Åhuspartiet är svårplacerbara. En indikation på den interna ideologiska spänningen i Åhuspartiet är det inomorganisatoriska kaos som utbröt i samband med ledningens beslut att samarbeta med (s). Partiets ordförande avgick p g a denna interna turbulens, som i sin tur fick till följd att några uteslöts.

Det är sålunda svårt att ideologiskt positionsbestämma partiet. Men vad driver partiet för typ frågor? Läser man partiets tidiga material (*Åhuspartiet* nr 1 och 2, 1994), upprepas ungefär samma budskap: "Att mycket av vad vi tycker har sin utgångspunkt i Åhus är helt naturligt. Det är Åhus som vi är experter på" (nr 2). Wagermark och Ewe menar att huvudfrågan i valrörelsen 1994 var att göra Åhus till egen kommun, något som Hultqvist dementerar. Han menar snarare att frågan om att bilda egen kommun dök upp i samband med valrö-

relsen 1994, men att den egentligen aldrig aktualiserades före valet. Detta styrks av att jag inte finner argument om bildandet av egen kommun i valmaterialet före 1994 års val. Snarare gällde det att värna om kommunens ytterområden (särskilt Åhus), samtidigt som man ville sänka skatten med 2-3 kronor på 10-12 års sikt. Sedan intåget i kommunfullmäktige 1994 är det dock inte orättvist att urskilja kommundelningsfrågan som en av hjärtefrågorna, skatte-sänkingskravet som den andra.

Under 1994-1998 har åtminstone Göran Wagermark (s) svårt att se att Åhuspartiet kunde utöva något konkret inflytande. Socialdemokraterna hade egen majoritet och kunde därigenom driva igenom sin egen linje. Christer Ewe (m) målar dock upp en delvis anorlunda bild. Åhuspartiet började snabbt lägga en mängd motioner om frågor som normalt inte hanterades i fullmäktige. Ewe är övertygad om att Åhuspartiet därigenom bidrog till att få de övriga partierna i kommunfullmäktige att ändra strategi och fokusera mer på vardagsfrågor. De etablerade partierna upptäckte att detta var en framgångsrik medial taktik, då de lokala medierna uppmärksammade Åhuspartiets motioner och utspel. Hultqvist menar dock att det är felaktigt att tro att den mediala uppmärksamheten skulle vara Åhuspartiets motiv till det flitiga motionerandet. Skälet var snarare att Åhuspartiet inte hade till-

gång till nämnder mellan 1994-1998. "En motion får tjänstemannaberedning, då kollar man bärigheten i våra idéer", säger han. Genom detta lyckades partiet få igenom en del frågor som var Åhus-specifika, till exempel en ny idrottshall och en upprensning av Åhus stränder.

Om de under åren 1994-1998 fick ägna mycket av sin tid åt att vara en sorts "ställföreträdande tjänstemän" med huvuduppgift att försvara Åhus intressen, blev situationen en annan efter valet 1998. I egenskap av vågmästare plockades de upp i den socialistiska samverkansgruppen. Enligt Wagermark (s) innebar detta i första hand större svårigheter att bilda en handlingskraftig koalition. Han säger att om Åhuspartiet tidigare kunde ignoreras, blev de nu tagna på allvar vilket innebar att de, efter valet 1998, fick direkt inflytande över den vardagliga politiken.

Åke Hultqvist pekar på att den stora skillnaden för Åhuspartiet är att de efter valet 1998 fått ta en mer ansvarsfull roll: "Vi kan inte göra populistiska utspel, vi måste ju se till de långsiktiga konsekvenserna". Utöver detta har samverkan med den socialistiska sidan genererat en spricka i Åhuspartiet då samverkansbeslutet skapade stort missnöje inom den mer borgerligt orienterade partigrenen. Men om detta är vad samverkan har kostat, vad har den då smakat? Hultqvist menar att Åhuspartiet gjort så koalitionen inte kunnat driva en renodlad vänsterpolitik, att partiet flyttat politiken mer mot mitten:

Redan första året fick vi inskrivet att de övriga skulle gå med på en skatte-

sänkning. (...) (v) ville inte, (mp) ville inte och (s) var splittrade. Men socialdemokraterna räddade samverkan genom att gå med på en 25 öres skattesänkning.

Även Wagermark lyfter fram skattefrågan. Skattesänkningen skulle aldrig kommit till stånd om inte Åhuspartiet drivit det som en samverkansfråga. Utöver detta lyckades partiet ta ett steg framåt i en annan av deras hjärtefrågor, kommundelningsfrågan, då man fick till en oberoende utredning. Enligt Ewe (m) finner man också avtrycken av Åhuspartiets existens framförallt på ett mentalt plan. Han menar att partiets engagemang fått människor att inse att det går att starta opinionsyttringar i form av lokala byalag och partier. Ewe är av den uppfattningen att den kanske mest konkreta effekten av Åhuspartiets existens att partiet tvingat politikerna att i betydligt större utsträckning lyssna på opinionsbildning som rör ytterdelarnas problem.

Göingepartiet/Kommunal samling i Osby kommun

Ända sedan 1960-talet har lokala partier funnits representerade i Osbys fullmäktige som alla har en koppling till Göingepartiet/Kommunal Samling. Det första - Kommunal Samling - startades på 1960-talet efter en konflikt om hur ortens torg skulle se ut. Nästa lokala parti som grundades hade sina rötter i en socialdemokratisk schism under 1970-talets början. En av Socialdemokraternas förgrundsgestalter, Torsten Ahlin, ogillade beslutet att Osby inte skulle få ha något eget gymnasium. Konsekven-

sen blev att Ahlin och några av hans partivänner bildade en spränglista till valet 1976. Ahlin begärde sedermera utträde ur partiet och bildade Fria Kommundemokraterna till valet 1979. Detta parti försvann dock snart, och Ahlin gick till ovannämnda Kommunal Samling 1983. Ett tredje lokalt parti bildades kring 1983 av ägaren till ett av ortens stora företag, Osbypannan. Företagaren, Gösta Darlin, hade varit medlem av Högerpartiet/Moderaterna sedan 1940-talet. Partiet som bildades fick

M	C	Fp	Gp/KS	Kd	Ungdomspart.	S	V
5	6	1	6	3	2	16	2

Idag ingår Gp/KS i majoritetssamarbete med de borgerliga partierna. Men innebär detta att de är ett borgerligt parti? Lyssnar man på dem själva och läser deras valmaterial, möter man utsagor som är typiska för lokala partier. De säger att de "varken är höger eller vänster" (Ahlin) samt att "det viktigaste är att få igenom vår vilja med tyngdpunkten på de lokala frågorna" (Olsson).

Går vi till representanter för de etablerade partierna träder en annan bild fram - de upplevs som vilket borgerligt parti som helst. "De är så borgerliga att de lika gärna kunde ha tillhört något av de andra partierna", säger KS-ordförande Anders Pettersson. Oppositionsrådet Erland Nilsson (s) upprepar att partiet bygger på en borgerlig uppfattning, att de är genuint borgerliga: "Vi har alltid sett dem som motståndare. Vi har aldrig varit lierade med dem". Uppenbarligen finns det en klar diskrepans mellan hur partiet vill uppfattas och

namnet Göingepartiet.

Till valet 1991 slogs Göingepartiet och Kommunal Samling samman. Idag leds partiet av två äldre män som är 78 respektive 79 år gamla. Den ena, Arne Olsson, gammal moderat som tillhörde Göingepartiet och den andre, den avhoppade socialdemokraten Torsten Ahlin. Partiet fick 6 mandat av 41 i valet 1998, vilket placerade dem i vågmästarställning som kommunens andra största parti (lika stort som centern):

hur de uppfattas av den omedelbara politiska omgivningen.

Om de andra partierna så tydligt placerar in dem i det borgerliga facket, har de några hjärtefrågor som de kan tänkas vilja driva igenom och använda i utpressningssyfte i sin vågmästarroll? Två frågor lyftes under viss tvekan fram av alla intervjuade. Dessa återfinns också i den broschyr partiet delade ut inför valet 1998, där man kan läsa att: "En kommun av Osbys storlek behöver inte två kommunalråd" och att Gp/KS är "FÖR försäljning av Osby Bostäder AB" (*Göingepartiet/Kommunal Samling*).

Utnyttjar då Gp/KS sin vågmästarroll för att driva igenom dessa hjärtefrågor? Oppositionsrådet Erland Nilsson (s) berättar att så länge som partiet funnits har Gp/KS i de allra flesta fall följt borgarna i omröstningar. "I vissa frågor avviker de visserligen, och det är där de kan utöva påtryckning, men

detta tillhör ovanligheterna". KS-ordförande Pettersson (c) upplever detta på likartat sätt och menar att Gp/KS nästan aldrig använder sig av utpressningstaktik. Han menar att samarbetet är så utvecklat att det inte händer. Gp/KS-representanterna själva säger att de undviker att utnyttja sin vågmästarroll. Torsten Ahlin säger att taktiken har varit att ligga lågt, att de aktat sig för att utöva utpressning. Skälet, menar han, är att de är rädda för att förlora sina borgerliga röster om de går med socialdemokraterna i omröstningar.

Det intryck som ges är att kommunens andra största parti, Gp/KS har problem med att göra konkreta avtryck i politiken. Trots att de sitter i samarbete med majoriteten, trots att de har sex mandat och trots att de har en vågmästarställning, så har de aldrig varit i närheten av att få igenom någon av sina så kallade hjärtefrågor. Företrädarna för Gp/KS säger att när det voteras om utförsäljning av bostadsbolaget och om att avskaffa det andra kommunalrådet, så blir det alltid 6-35 i röster. Bilden av ett tämligen tandlöst lokalt parti förstärks av att KS-ordförande Pettersson anser att politiken inte skulle se annorlunda ut utan dem. De är så borgerliga att de lika gärna kunde ha tillhört något av de andra borgerliga partierna, menar han: "Så jag känner inte att det skulle vara särskilt annorlunda utan dem".

Så några konkreta avtryck i den förda politiken är svåra att se. Gp/KS framstår mer eller mindre som ett borgerligt stödparti som ser till så att den borgerliga politiken bedrivs i kommunen, men utan att få särskilt mycket betalt tillbaka.

Å andra sidan kan man argumentera för att existensen av partiet har mer indirekta implikationer. En indikation är att de etablerade partierna påstås lägga sig lite närmare Gp/KS linje i valkampanjerna i syfte att fånga Gp/KS presumtiva väljare. Detta gäller särskilt vad gäller att locka de lite äldre väljarna som Gp/KS huvudsakligen vinner röster hos. Sålunda finns skäl att tro att existensen av Gp/KS påverkar de andra partiernas strategier.

En annan implikation av partiets existens hänger samman med att Osby tillhör de svenska kommuner där det är påtaglig ekonomisk kris. Man har haft en utflyttning av 1000 personer under en 10-årsperiod som inneburit stora förluster i skatteintäkter. Många menar att behovet av samsyn är särskilt stort i just sådana kommuner. Det är i anslutning till detta som Erland Nilsson väcker frågan om att i och med att Gp/KS finns, så utesluts andra konstellationer än de borgerliga plus Gp/KS på ena sidan, de socialistiska på den andra:

Vi [socialdemokrater] i denna kommun skulle ju till exempel kunna samarbeta med centern [på det vis vi gjorde före sammanläggningarna] och få en kraftig majoritet för våra förslag som kommunen skulle må bra av. (...) Men en samregering har egentligen aldrig varit aktuell tack vare Gp/KS.

Erland Nilsson (s) menar därför att ett lokalt parti i vågmästarställning slår hårt mot handlingskraften och är samtidigt övertygad om att den oklara majoritetssituationen gör att kommunen inte sköts på ett optimalt sätt: "Mycket förberedelser krävs, och man får fatta

beslut väldigt sent". Anders Pettersson (c) pekar på samma sak, och anser att Gp/KS existens innebär en praktisk svårighet att bilda en handlingskraftig majoritet.

Alternativet i Markaryds kommun

Dan Rosengren, lokalredaktör *Norra Skåne*, sammanfattar Alternativets bildande under våren 1994 med att tre lokala politiker sökte en ny politisk plattform: Karl Svensson (före detta socialdemokrat), Anitta Johansson (före detta gruppleddare för den lokala Ny demokratiavdelningen) och Per Lindholm (före detta moderat). Själv menar Karl Svensson, en av Alternativets tre grundare, att partiet bildades för att dessa tre personer ville ha spelrum och inte vara bundna av rikspartier. Svensson förklarar framgången i valet 1994 (par-

tiet fick 3 av 39 mandat) med att det just rörde sig om tre lokala profiler som gjorde populistiska utspel: "Jag hade knappast röstat på oss utifrån det programmet vi la fram, för vi säger ju ingenting. Men vi fick ju publicitet!"

Efter valet 1994 blev det ingen majoritet för de traditionella blocken. Istället blev det (c) och (s) som samarbetade, vilket länge varit en traditionell koalitionsbildning i kommunen. Ingen brydde sig om att kontakta Alternativet, eller med Svenssons ord: "Vi bemöttes illa. Det blev hämnden för att vi var avhoppare från de etablerade". Christer Blomquist förklarar att det aldrig, varken från borgarnas eller Socialdemokraternas sida, var aktuellt att förhandla med Alternativet. Valet 1998 innebar dock att Alternativet gjorde ett aningen bättre val än 1994. Man fick in 4 mandat, och blev "tungan på vågen" mellan de båda blocken:

M	Kd	Fp	C	Alt.	Framstegsp.	Mp	S	V
5	6	1	5	4	1	1	14	2

Inte heller denna gång var det aktuellt för Socialdemokraterna att söka samarbete med Alternativet. Blomquist menar att skälet var deras opålitlighet. Den maktkonstellation som uppstod istället var att alla partier vände ryggen till Alternativet (samt det andra lokala partiet, Framstegspartiet) och valde att samarbeta genom en så kallad bredbasig majoritetsregering, dvs en samregering bestående av m, kd, fp, c, mp, s och v.

Om nu båda blocken hårdnackat vägrat samarbeta med Alternativet, beror det på att det rör sig om ett ytterlig-

hetsparti som företräder icke-rumsrena idéer? Inte riktigt. Att försöka placera in Alternativet längs en traditionell höger-vänsterdimension verkar fullt möjligt. Visserligen kan man i kampanjmaterialet (*Stopp! Förändringens tid är här!*, 1998) inför valet 1998, läsa de sedvanliga lokala-partierraderna: "Alternativet är ett renodlat lokalt parti, blockpolitiskt neutralt". Men skrapar man på ytan och frågar lokalredaktören Rosengren, Jörgen Johansson (kd) och det avgående kommunalrådet Blomquist (s) förefaller bilden vara långt ifrån otydlig. Blomquist

säger att de visserligen saknar grundideologi och att partiet bärs upp av medlemmar från både höger- och vänsterkanten. "Men", tillägger han "de röstar mest borgerligt i fullmäktige, de är ett klart borgerligt parti". Lokalredaktör Rosengren uppmärksammar också det faktum att han inte ser någon ideologi eller klar linje hos partiet. Snarare rör det sig om ett parti med tydlig borgerlig profil, men med en anstrykning åt populisthållet. Karl Svensson verkar inte ha någon invändning mot populiststämpeln, men tillägger att partiet med den strukturen och det folket i ledningen så hamnade de [perioden 1994-1998] på den borgerliga sidan: "Och blev det votering, röstade vi med borgarna".

Trots detta samarbetar de borgerliga inte med dem. Så vad är det för typ av frågor som partiet driver? Om det är tämligen oproblematiskt att placera in dem på en höger-vänsterskala, förefaller det vara svårare att sätta fingret på tydliga utmärkande hjärtefrågor. I valprogrammen skymtar frågor som "Sänk kommunalskatten!" igenom, men annars är programmet tämligen urvattnat. I programmet kan man till exempel läsa att Alternativet vill:

- Satsa på våra barn, ungdomar och deras fritid
- Förbättra åldringsvården
- Förbättra samarbetet mellan landstinget och kommunens institutioner
- Göra vår kommun till en framtidsbygd

- ...att kommunen skall bli en kommun som "alla" skulle vilja bo i

ur *Valprogram 1994 - jämför punkterna med Alternativets partiprogram (2000)*

Att läsa valmaterialet och fråga de etablerade partiernas representanter Blomquist (s) och Johansson, avslöjar sålunda föga av egen konstruktiv politik. Dan Rosengren säger att han under sin tid som journalist på orten haft svårt att se, och kan därför inte heller förklara, vad de vill och ännu mindre vart de är på väg. Christer Blomquist säger på likartat sätt att han hela tiden frågat sig vad det är för politik Alternativet företräder: "De driver inga särskilda egna frågor, utan driver bara saker när det blir opinion för eller mot någonting". Även partiets egne Karl Svensson understryker detta drag av populism hos partiet. Han har svårt att lyfta fram enskilda hjärtefrågor och poängterar att deras strategi varit att driva små sakfrågor. Detta är också Rosengrens intryck, som menar att partiet nischat sig på att driva "cykelställsfrågor".

Karl Svensson drar dock fram en fråga som han menar utmärkt partiet, och det är att Alternativet var kraftiga motståndare till vad "samlingsregeringen" ville göra med Markaryds Energi. Enligt honom fanns en kort period då majoriteten var överens det skulle uppgå i ett kommungemensamt bolag, *Kraftaktörerna*. Alternativet drev istället frågan, i opposition till hela "samlingsregeringen", att Markaryds Energi skulle säljas till Sydkraft.

Men har partiet gjort någon skillnad i kommunpolitiken? Kanske sam-

manfattar Karl Svensson detta bäst av alla när han svarar på frågan vilken skillnad partiet gjort i kommunpolitiken: "Vi gör ingen skillnad". Jörgen Johansson menar i linje med detta att "ingen-ting skulle se annorlunda ut om inte de funnits". Även lokalredaktör Rosengren menar att partiet inte gjort några konkreta avtryck i politiken, men väl haft indirekt påverkan tack vare det sätt partiet jobbat med så kallade "cykelställsfrågor". Implikationen av detta är, enligt Rosengren, att de etablerade partierna fått upp ögonen lite mer för de mer jordnära vardagsfrågorna. Alternativets framgångar i kommunvalen har, menar han, troligen skapat en insikt hos partierna att man inte bara kan röra sig på den abstrakta, långsiktiga nivån, utan fokusera lite mer på "cykelställfrågorna" som ligger nära medborgaren.

Utöver detta är det särskilt två områden som uppmärksammas när Alternativets betydelse i kommunpolitiken skall ringas in. *Det ena* rör den enda fråga Karl Svensson menade att de profilerat sig på, nämligen frågan om att sälja kommunens elverksamhet till Sydkraft istället för att låta den uppgå i det kommungemensamma bolaget som samlingsregeringen initialt ville. Men detta förändrades. Karl Svenssons och Rosengrens beskrivning av förloppet påminner om varandra. De berättar att Alternativet gick ut och protesterade kraftigt mot majoritetens förslag, så kraftigt att de fick den lokala pressen med sig, vilket bidrog till att Moderaterna kom på andra tankar. Enligt Rosengren hade detta stor betydelse för att kommunens ekonomi – som gick in i en svår kris kring 1996 – vände. Sägas bör att

denna bild av utförsäljningen motsägs av både Jörgen Johansson (kd), och Christer Blomquist, KS-ordförande (s), som menar att detta är en oerhört överdriven bild av Alternativets roll i utvecklingen. *Det andra* är att Alternativets existens i kommunpolitiken förefaller ha inneburit att samlingsregeringen mellan alla fullmäktiges partier utom Framstegspartiet och Alternativet aldrig hade bildats om inte Alternativet hamnat i vågmästarställning. Detta är både Karl Svenssons och Dan Rosengrens bestämda uppfattning. På likartat sätt menar Christer Blomquist (s) att Alternativet tvingat fram bättre dialog mellan blocken.

Kommunens Väl i Kävolinge

Kommunens Väs uppkomst hänger samman med en person, Kenneth Sandberg. Sandberg hade länge varit aktiv i Vänsterpartiet. Under mandatperioden 1991-1994 började Sandberg aktivt protestera mot flyktingpolitiken och samtidigt plädера för ett etniskt homogent Sverige (Lodenius, 1999). Följden blev att Sandberg uteslöts ur (v) 1992. Under perioden som politisk vilde bildade han Kommunens Väl.

Kommunens Väl fick stora framgångar 1994. Partiet fick omkring 15 procent av rösterna, vilket motsvarade 8 av 49 mandat. De lämnades dock utanför majoritetsbildning, då (s) skapade samverkan med (mp) och (v), samtidigt som de borgerliga gav dem kalla handen. Situationen blev en annan efter valet 1998, då partiet minskade ner till fem mandat men blev, tillsammans med SPI och (mp) ändå tungan på vågen:

M	Fp	Kd	C	SPI	KV	Mp	S	v
12	2	1	2	1	5	2	18	2

Idag styr (s) och (v) kommunen genom minoritetsstyre, men i realiteten fungerar kommunen delvis som en blocköverskridande samförståndskommun där (m) och (s) kommer överens i de övergripande frågorna. Genom att regera i allians stänger (m) och (s) ute Kommunens Väl från inflytande, menar partiets gruppleddare Edgar Andersson. Enligt honom har (s) "mutat" (m) genom att ge dem den heltidsarvoderade vice ordförandeposten i KS för att slippa opposition (jämför Andersson, 990127).

Mats Svedberg, kanslichef på kommunen, ger dock en lite annan bild av samarbetet, som går ut på att (m) och (s) i realpolitiken många gånger hittar lösningar som passar båda två. Därmed hamnar Kommunens Väl aldrig i någon vågmästarroll. Även Moderaternas Pia Ahlström avdramatiserar samarbetet mellan (m) och (s) som säger att det aldrig funnits någon överenskommelse om att stödja varandra i vissa frågor. Hon menar snarare att många frågor inte är ideologiska och där samarbetar man: "Det handlar om att locka hit företaget, att bygga, få investeringar, planfrågor". Lars-Erik Johansson, socialdemokrat, förtydligar:

De stora strategiska frågorna stämmer vi av med moderaterna. [...] Samarbetet görs inte för att medvetet stänga ute Kommunens Väl från beslutet. Men effekten blir att de blir fullkomligt obetydliga i fullmäktigesammanhang.

Om detta är dagens politiska situation i

kommunen, vad kännetecknar då Kommunens Väs politiska program? Ideologiskt är det svårt att sätta fingret på dem då partiet bärs upp av allt från gamla socialdemokrater till gamla moderater. Även Mats Svedberg har svårt att placera dem på en höger-vänsterskala och egentligen tror han att bara flyktingfrågan håller partiet samman.

Låt oss försöka hitta partiets karaktär genom att se på vilka frågor de driver. "Det är allom bekant att partiet bildades för att rätta till invandringspolitiken", säger Edgar Andersson (Lodenius, 1999:171). I partiprogrammet (www.algonet.se/-komval/program.htm) återkommer flyktingbudskapet. Att radikalt minska antalet icke-flyktingar har varit, och är, deras främsta mål. Men detta var inte den enda hjärtefrågan i valet 1994. Snarare var partiet här ett utpräglat tvåfrågeparti: "Det ena var flyktingfrågan, det andra var västkustbanans dragning", säger kanslichefen Svedberg. Båda dessa frågor har med tiden tynat bort (det har blivit flyktingstopp i kommunen, och frågan om järnvägen finns inte längre på dagordningen), men partiet har hittat nya nischer: trygghetsfrågor och att utveckla brottsförebyggande grupper (www.algonet.se/-komval/program.htm).

Har partiet, i sin formella vågmästarsituation och med 8 mandat i förra valet och 5 mandat i senaste kun-

nat göra avtryck i den konkreta politiken? Själv är Edgar Andersson övertygad om att partiet gör att kommuninvånarna får en bättre insyn i kommunpolitiken tack vare Kommunens Väl, eftersom partiet betraktas som "det enda oppositionspartiet i kommunen". Han säger att partiet jobbar med att uppmärksamma oegentligheter som höjda politikerarvoden ("som annars tystas ner"), genom att skriva debattartiklar och hänga ut felaktigheter i partiets skyltfönster på ortens gågata.

Det är svårt att peka på vad partiet åstadkommit rent konkret, då de alltid isolerats av övriga partier från *direkt* inflytande på grund av uppfattningarna i flyktingpolitiken. Däremot kan man slå fast att en av partiets hjärtefrågor, minskad invandring, blivit realitet. Idag har Kävlinge kommun helt stoppat flyktingmottagandet. Detta, menar Edgar Andersson, hade svårligen hänt utan partiets existens i kommunen. Andersson är övertygad om att partiet påverkar de andra partiernas agerande och hävdar att de låter bli att göra vissa saker av rädslan att förlora röster i påföljande val. Att det skulle vara Kommunens Väls inflytande som bidragit till beslutet om flyktingmottagning motsätter sig de etablerade partierna som snarare menar att det var realpolitiska hänsyn (till exempel bostads-situationen i kommunen) som tvingade fram beslutet.

En konkret effekt av Kommunens Väls existens förefaller vara att kommunen tidigt fick ett Brottsförebyggande råd: "Det var vi som motionerade om detta", säger Edgar Andersson "att det gick igenom och vi fick ett så-

dant i kommunen så tidigt är tack vare Kommunens Väl". Lars-Erik Johansson och kanslichefen Svedberg delar denna uppfattning.

Det förefaller finnas minst tre former av mer indirekta implikationer som Kommunens Väl haft på kommunpolitiken. Den *första* hänger samman med det Pia Ahlström säger, att samarbetskonstellationen mellan (m) och (s) troligen inte sett ut som den gör om inte Kommunens Väl suttit i vågmästarställning. Mats Svedberg menar att Kommunens Väls existens gjort att de etablerade partierna blivit duktigare på att finna nya samarbetskonstellationer och att dialogen mellan (m) och (s) blivit betydligt bättre. Den *andra* typen av indirekt implikation rör själva fullmäktige-klimatet. Både moderaternas Pia Ahlström och socialdemokraternas Lars-Erik Johansson vittnar om att det blivit betydligt tuffare klimat i fullmäktige sedan Kommunens Väl kom in. Johansson säger att många upplever partiets inlägg i flyktingfrågan som stötande och att flera upplever att stämningen blivit fördunklad (jämför Lodenius 1999:192). Ahlström går till och med så långt att hon hävdar att det blivit jobbigare att vara politiker sedan de kom in. Detta hänger intimt samman med den *tredje* typen av implikation de intervjuade uppmärksammar. Johansson ringar denna med orden:

Man odlar ett fruktansvärt politiker-förakt [...]Man vill gärna peka ut enskilda svartepettrar i olika sammanhang, framförallt politiker. De har ett skyltfönster uppe i centrum där de hänger ut folk. Man häcklar ständigt det politiska etablissemanget.

Pia Ahlström bekräftar denna bild av partiet som aktivt arbetar för att odla ett förakt för politiker och byråkratin i kommunen:

Attityden att se alla andra politiker som korrupta individer. De ifrågasätter hela tiden ens ärliga vilja, och jag känner mig kränkt. De går över gränsen [...] Hela tiden påhopp. Foton i deras skyltfönster. Det är ren förföljelse, som är jättejobbig för våra barn.

Så det skyltfönster Edgar Andersson själv lyfter fram som en tjänst till medborgarna att få insyn i kommunen beskrivs av "etablissemangets" politiker som ett verktyg i politikerföraktets tjänst. Att så skulle vara fallet får stöd i nyhetsrapporteringen från kommunen. Partiet har under senare år haft problem med att hålla samman internt. Flera har lämnat Kommunens Väl. *Arbetet Nyheternas* lokalreporter skriver: "Orsaken till massflykten är bland annat parti-styrelsens påhopp på oliktankande och media i skyltfönstret" (AN 980923, jämför AN 981007, AN 981113).

Istället för slutsatser – några hypoteser

"Direkt avtryck i politiken"

Låt oss, för enkelhetens skull, definiera "direkt avtryck i politiken" i termer av att ha framgångar med så kallade "hjärtefrågor". Begreppet "direkt avtryck i politiken" har härvid klara kopplingar till maktbegreppet, vilket rör aktörernas medvetna strategier, eller med Steven Lukes ord, makt har att göra

med "the capacity of agents to produce outcomes – to make a difference to the world" (Lukes, 1992:995). Två partier framstår som mer framgångsrika än de andra i detta avseende. Sedan de kommit in i fullmäktige har såväl Åhuspartiets som Kommunens Väls hjärtefrågor varit högt uppe på dagordningen i de respektive kommunerna:

Åhuspartiet har nått olika typer av framgångar. Man verkar ha bedrivit lyckosam så kallad "lokal regional"-politik i sakfrågor, framförallt försvarat och drivit Åhus intressen. Sedan partiet kom in i majoritetskoalitionen (1998) har man lyckats driva igenom frågan att sänka skatten med 25 öre, trots intern (s)-splittring och motstånd från (mp) och (v). Dessutom fick man till stånd en oberoende utredning av förutsättningarna för kommunindelning, något de förgäves försökt uppnå under hela den tidigare mandatperioden.

Kommunens Väls framgångar är betydligt svårare att sätta fingret på. Indirekt kan deras existens i fullmäktige bidragit till att kommunen i två omgångar tagit beslut om flyktingstopp, KV:s framträdande hjärtefråga. Även om det är svårt att belägga, kan hotet om att förlora röster till KV ha påverkat de etablerade partierna i den riktningen. Vidare bidrog KV till att Kävlinge bland de första i Sverige införde ett Brottsförebyggande råd i kommunen.

Vad beträffar Alternativet i Markaryd har de i princip aldrig haft någon specifik hjärtefråga som utmärkt dem. Det enda som lyfts fram är att partiet hade en avvikande åsikt beträffande sakfrågan vad kommunen skulle göra av kommunens elverksamhet. Alternativets idéer fick – även om historieskriv-

ningen ser olika ut hos respondenterna – gehör, och Markaryds Energi såldes till Sydkraft. I övrigt förefaller partiet inte gjort direkta avtryck på den förda politiken i kommunen.

Gp/KS i Osby *konkreta* avtryck på den förda politiken är inte lätt att se. Fallstudien tecknar en bild av ett borgerligt stödparti som sällan eller aldrig utnyttjar sin vågmästarroll i syfte att

driva igenom hjärtefrågor, vilket inte minst märks genom att partiets båda hjärtefrågor (att sälja ut det kommunala bostadsbolaget samt att avskaffa det ena av kommunens två kommunalråd) röstats ned unisont av övriga fullmäktigepartier. Vi kan översiktligt sammanfatta de preliminära iakttagelserna med denna matris:

	Åhuspartiet	Gp/KS	Alternativet	Kommunens Väl
Har partiet en hjärtefråga som verkligen utmärker dem från de etablerade?	<i>Ja. Kombinationen kommunedelnings- och skattesänkarfrågan gör dem unika, åtminstone i en s-majoritet</i>	<i>Ja. Att vilja avskaffa oppositionsråd och sälja ut kommunalt bostadsbolag är de ensamma om</i>	<i>Ja, om man accepterar viljan att sälja elverksamheten till Sydkraft som deras</i>	<i>Ja. Viljan till att stoppa invandringen samt viljan att bilda kommunalt brottsförebyggande råd</i>
Trots att hjärtefrågan gör partiet unikt, håller frågan sig ändå inom "till-lättna ramor"?	<i>Ja</i>	<i>Nej</i>	<i>Ja, om det skall betraktas som deras hjärtefråga</i>	<i>Nej – inte invandringen Ja – Brottsförebyggande rådet</i>
Om frågan ej genomförs, existerar hotet att etablerade partier tappar ännu fler röster	<i>Knappast</i>	<i>Knappast</i>	<i>Sannolikt, då partiet noga påpekade uteblivna vinster på icke-försäljning av elverksamheten</i>	<i>Ja – invandringen Knappast – Brottsförebyggande rådet</i>
Har partiet goda, icke-infekterade relationer med de etablerade partierna?	<i>Ja. Goda relationer till majoriteten, sämre till oppositionen</i>	<i>Ja. Goda relationer till såväl majoritet som opposition</i>	<i>Nej. De etablerade partiernas misstro mot Alternativet verkar grundmurad</i>	<i>Nej. Infekterade relationer tycks gälla även om (m) hade embryon till inviter 1998</i>
Har partiet gjort direkta avtryck i politiken, givet vår definition och tolkning av materialet?	<i>Konkret skillnad i form av partiella vinster. Fick oberoende delningsutredning och en mindre skattesänkning</i>	<i>Inget "direkt avtryck"</i>	<i>Konkret skillnad, åtminstone om partiets beskrivning av elverksamhetsförsäljningen accepteras</i>	<i>Konkret skillnad i form av tillkomsten av Brottsförebyggande rådet. Invandringsfrågan möjligen en indirekt betydelse (se nedan)</i>

Figur 3. Slutsatserna sammanfattas genom de tentativa svar som genererats ur fallstudierna

De insikter jag menar mig ha genererat genom fallstudierna skulle därför kunna sammanfattas med dessa två hypotesliknande punkter. Detta bör vara uppfyllt om det lokala partiet skall kunna påverka politiken:

Det lokala partiet bör verkligen ha hjärtefrågor som skiljer dem från de övriga (saknas delvis hos Alternativet) och att hjärtefrågorna håller sig inom det av etablissemangets tillåtna gränser (saknas för Gp/KS och KV, inte för Åp) och att det lokala partiet har goda, eller i alla fall inte infekterade, relationer till de andra partierna så att hjärtefrågorna – via strategiskt politiskt spel drivs igenom (gäller Åp och Gp/KS, men Gp/KS har redan fallit på punkt 2 då hjärtefrågorna ej accepteras av etablissemangets; gäller inte för Alternativet och Kommunens Väl, som har infekterade relationer till de etablerade partierna).

...eller..

att det lokala partiet har hjärtefrågor som skiljer dem från de övriga och att de etablerade partierna känner det omedelbara hotet att förlora ännu fler röster till det lokala partiet om inte hjärtefrågan klubbas igenom (gäller KV- tangerar delvis diskussionen om indirekt betydelse)

"Indirekta implikationer"

Så långt hjärtefrågorna och de direkta avtrycken i politiken. Men en av ambitionerna med artikeln var också att gjuta liv i begreppet "indirekta implikationer". Det rör sådana implikationer som inte har att göra med mätbar "output" på det sätt de "direkta avtrycken"

ovan gör, utan rör mer subtila, omedvetna processer snarare än effekter av strategiskt beteende. **Ett första exempel** på de mer "indirekta implikationerna" är att de etablerade partierna har en tendens till att anamma sätt att arbeta på som de finner attraktiva hos de lokala partierna. Här återfinner vi den tendens som iakttagits både i Kristianstad och Markaryd:

Som konsekvens av att man inte fått nämndplatser i någon större utsträckning, anammar de lokala partierna strategin att ofta motionera om frågor som normalt sett hör hemma i nämnderna, frågor som populärt benämns vara av "cykelställskaraktär". De etablerade partierna upptäcker att detta röner medial uppmärksamhet samt får gehör av väljarna, vilket får de etablerade partierna att tillämpa liknande strategier – tillgången till nämnderna till trots. Givet att detta är korrekt, kan man fundera över om, och i så fall hur, relationerna mellan politiker och tjänstemän förändras i takt med att politikerna – via motioner – i ökande takt fokuserar på frågor som traditionellt hört förvaltningen till.

Den andra typen av "indirekta implikationer", som främst antydde i Osby och Kristianstad – men som även vid en mer illvillig tolkning kan appliceras på Kävlinge – bygger på att de lokala partierna ofta lockar en särskild kategori väljare, något som påverkar de etablerades strategier. I Osby gäller detta huvudsakligen pensionärerna, i Kristianstad människor bosatta i Åhus, i Kävlinge tveklöst personer med en mindre invandravänliga uppfattningar:

I fallet Osby påverkar detta de etablerade partierna i "offensiv" riktning: de driver pensionärsvänligare frågor i valrörelserna lite tuffare i syfte att "återta" de väljare som förlorats till det lokala partiet. I fallet Kristianstad handlar detta om att Åhuspartiet satt frågan om styvmoderligt behandlade ytterdelar, varför de etablerade partierna – i syfte att hålla tillbaka opinionsyttringar från övriga kommundelar – blir bättre på att uppmärksamma ytterdelsproblematiken. I fallet Kävinge gäller detta i "defensiv" riktning: de etablerade partierna tvingas säkra "högerflanken" i syfte att inte förlora fler röster till Kommunens Väl, varför man – medvetet eller omedvetet – håller tillbaka mer flyktingliberala krafter inom partierna. Detta har bäring på det relativt outvecklade område som bl a Robert Harmel och Lars Svåsand (1997) intresserat sig för, nämligen hur nya partier påverkar de etablerade partiernas dagordningar

En tredje typ av "indirekta implikationer" rör det faktum att en viss typ av lokala partier upplevs som omöjliga att ha att göra med av de etablerade partierna, antingen det beror på rena personfrågor (som antyds i fallet Markaryd) eller på kombinationen dålig personkemi och icke-rumsren politik (som i fallet Kävinge). Hamnar sådana "omöjliga" partier i vågmästarställning, ändras relationslogiken mellan blocken:

I fallet Markaryd hävdas det att existensen av Alternativet – och särskilt det faktum att Alternativet hamnat i vågmästarställning – har tvingat fram en förbättrad dialog mellan blocken och kanske till och med varit den direkt utlösande faktorn som gjort att en samlingsregering innehållande samtliga riksdagspartier styr Markaryd idag. I Kävinge gäller ungefär samma sak.

Kommunens Väls formella vågmästarroll har gjort att de etablerade partierna hittat nya samarbetskoalitioner, att de blivit duktigare på att lyssna av varandra samt skapat en god dialog mellan (s) och (m) i mellanvalsperioderna.

Den fjärde typen av "indirekta implikationer" är intuitiv och finns diskuterad i tidigare forskning (Lundqvist och Pierre, 1995, Hallin 1990, jämför Sartori 1976) och rör det faktum att fler partier i ett givet partisystem innebär svårigheter att skapa handlingskraftiga majoriteter:

Ju fler viljor det är som skall enas om en politisk plattform, ju komplexare förhandlingssystemet blir i och med fler aktörer, desto mer upplevs det som att handlingskraften försvagas (jämför Pierre 1994:108, Lundqvist och Pierre 1995:103). Anläggs ett framtidsperspektiv kan vi se att det kommunala ledarskapet börjat få en delvis ny roll vad gäller utformandet av bärkraftiga samarbetsformer med till exempel näringslivet, andra kommuner och ovanpåliggande administrativa nivåer (jämför Gidlund och Gidlund, 1999, Elander, 1999). Dessa samarbetsformer kräver ofta att kommunerna lyckas nå konsensus kring viktiga näringslivsfrågor. Går utvecklingen hand i hand med att allt fler kommuner tvingas förlita sig på breda majoriteter – med lokala partier som vågmästare – finns möjligen anledning till oro för den framtida ekonomiska utvecklingen.

Den femte och sista typen av "indirekta implikationer" som jag finner viktig att uppmärksamma är särskilt allvarlig ur demokratiskt hänseende. Troligen gäller den enbart partier som har en ut-

präglad populistisk karaktär, det vill säga sådana partier som definierar sig *mot* etablissemang. Vad beträffar mina fallstudier är det egentligen bara Kommunens Väl som faller under denna definition. Den indirekta betydelse jag här talar om är tendensen hos sådana partier att odla och underblåsa politikerförakt:

I fallet Kommunens Väl, ser partiet det som sin huvuduppgift att uppmärksamma de "idiotier" som etablissemanget ägnar sig åt. Man pekar gärna ut enskilda syndabockar och man verkar göra detta systematiskt och medvetet genom återkommande, mer eller mindre smakfulla, collage i partilokalens skyltfönster. Några politiker uppfattar detta som ren förföljelse. En bieffekt kan bli att de etablerade partierna får svårare att rekrytera människor till politiska uppdrag.

Några avslutande reflektioner

Låt oss avslutningsvis lämna de empiriskt orienterade poängerna, lyfta blicken en aning och reflektera mer fritt kring under vilka betingelser de lokala partierna har möjlighet att kunna spela mer än en perifer roll i kommunpolitiken. Annorlunda uttryckt, vad är det som *begränsar* det lokala partiets förutsättningar att göra en skillnad i fullmäktige?

Ett rimligt antagande är att *det sätt på vilket partiet uppstått påverkar möjligheterna att utöva inflytande i politiken*. Är det så att en av de framträdande personerna i det lokala partiet har ett förflutet i något av de större partierna, finns skäl att tro att möjligheterna till inflytande i politiken är kringskurna redan från

början. Fallstudierna antyder att de etablerade partierna har svårt att acceptera en utbrytning och den därav följande konkurrensen om väljarna, vilket skapar en aversion gentemot det nya partiet och ett icke-samarbetsklimat växer fram. Många lokala partier bildas just som följd av utbrytningar från etablerade partier (jämför von Sydow, 1996), och man kan anta att "det onda blodet" som kan finnas mellan utbrytare och moderparti bidrar till att begränsa "utbrytarpartiernas" möjligheter att påverka politiken.

Hit hör också det faktum att lokala partier tenderar att *sakna en ideologi* som håller samman partiet, vilket märks genom att de flesta lokala partier definierar sig som obundna till något block samt att de olika medlemmarna generellt sett har en brokig partipolitisk bakgrund. Detta kan leda till inre slitningar och allehanda turbulens på den *interna partiarenan* (Sjöblom, 1968), som i många fall tenderar att undergräva partiets möjligheter att göra en skillnad i partipolitiken då de saknar förmåga att kraftsamla internt. Detta får anses vara en stor svaghet, särskilt i en tid som denna då kraven på intern sammanhållning i partierna ökar (jämför Bäck, 2000:93).

En central iakttagelse är att det lokala partiets förmåga att ha betydelse på den parlamentariska arenan hänger i mångt och mycket samman med vilket ideologiskt avstånd det finns mellan partiets idéer och de etablerade partiernas. Ju mer idéerna skiljer sig från de etablerade och ju längre ifrån huvudfåran man kommer dem idémässigt, desto större förändringspotential. Para-

doxen är här att denna möjlighet troligen inte realiseraras, då den begränsas av att ju längre man är ifrån huvudfrågan idémässigt, desto större är sannolikheten att de etablerade partierna isolerar det lokala partiet, och det lokala partiet lämnas helt utan inflytande - därav utan möjlighet till konkret politiskt infly-

tande! En ytterligare paradox är också att de lokala partierna inte vill uppgå i etablissemangen, då själva ofta definierar sig i termer av att slå på det etablerade systemet (jämför Lodenius, 1999). Paradoxen kan illustreras med en fyrfältare:

Ideologiskt avstånd

Nära ideologimitten

Företräder ytterlighetsideologi

Med i majoriteten

I position att förändra, men idéerna så pass lika övriga majoriteten att man inte gör någon reell skillnad (Gp/KS). I stånd att förändra om skickliga förhandlare och idéerna är annorlunda, men inte lämnar sfären för de acceptabla (Åp 1998-2001)

Stor möjlighet att förändra då idéerna är unika, men ytterst osannolikt att partier med sådana idéer hamnar i majoritetsposition. (I princip en fantasiruta)

Utestängd från majoriteten

Saknar formell påverkansmöjlighet då man saknar reella inflytandemöjligheter. Kan dock bedriva skicklig sakpolitik och få igenom frågor av mindre karaktär (Åp 1994-1998)

Partier med annorlunda idéer exkluderas oftast från majoriteten, hamnar därför här - utan inflytande och kan egentligen enbart få indirekt inflytande (Kommunens Vål).

Figur 4. Möjlighet att påverka - en paradox

De lokala partierna lockar till sig allt fler väljare och hamnar dessutom allt oftare i en position som åtminstone teoretiskt ger dem allt större möjligheter till inflytande. Hittills har bedrivna forskning inte skapat någon förståelse för vad denna utveckling kan ha för framtida implikationer. Ambitionen här har knappast varit större än att mejsla fram några tentativa områden som kan fungera som murbräcka för fortsatt forskning, och förhoppningen

är att de frågor som här ställts öppnat dörren för nya perspektiv och möjligen röjt väg för fortsatt forskning om de lokala partierna. Kanske är den viktigaste frågan vilken betydelse de lokala partiernas framgångar kan få för demokratin på sikt. Jag menar att vi behöver mer forskning på åtminstone dessa fyra områden för att på ett mer realistiskt sätt kunna besvara denna fråga, nämligen: (i) Varför uppstår lokala partier; (ii) varför får de gehör

bland väljarna? (iii) Vad är detta för typ av partier och vad driver de för typ av frågor? (iv) Har de några framgångar med att driva sin politik ute i kommunerna? Först när vi utvunnit bättre kunskap på dessa områden kan vi börja resonera mer initierat om deras demokratiska implikationer.

Referenser

Alternativet i Markaryds kommun – partiprogram. Reviderat 24 mars 2000.

Andersson, Edgar, 990127

"Ofta avslag för kommunens väls förslag." Debattartikel i *Arbetet Nyheterna*.

Arbetet Nyheterna 980922

"Alla dörrar öppna i Kävlinge."

Arbetet Nyheterna 980923.

"Massflykten från styrelsen i kommunens väl fortsätter – Påhopp på oliktankande och media i partilokalens skyltfönster orsaken."

Arbetet Nyheterna 981007

"Vi binder inte upp oss till något block."

Arbetet Nyheterna 981113

"Palmqvist angrips av kommunens väl."

Betz, Hans-Georg, 1998

"The New Politics of the Right: Neo-Populist Parties and Movements in Established Democracies." New York: St Martins Press.

Borgs, Martin och Maria H Rankka, 1996

"Politikens entreprenörer." Stockholm: Timbro.

Bäck, Henry och Håkansson, Anders, 1994

"Väljare i kommunalvalet – Om missnöje, misstroende och politisk kultur." Stockholm: SNS Förlag.

Bäck, Henry, 2000

"Kommunpolitiker i den stora nyordningens tid." Malmö: Liber.

Ds Kn 1975:2

"Småpartier i den kommunala demokratin." Kommundepartementet.

Eckstein, Harry, 1975

"Case Study and Theory in Political Science." I Greenstein, Fred I och Nelson W Polsby (red) "Strategies of Inquiry". Massachusetts: Addison-Wesley.

Elander, Ingemar, 1999

"Partnerskap och demokrati." I SOU 1999:83 "Globalisering." Stockholm: Fakta

Eriksson, Cecilia, 1999

"Lokalt engagemang med platsideologisk bas - exemplet lokala partier." Arbetsrapport nr 2 i projektet "Byapolitik och demokratisk förnyelse", Novemus: Örebro universitet.

Erlingsson, Gissur Ó, 2001

"Fler och starkare lokala partier - än sen?" Opublicerad uppsats, Statsvetenskapliga institutionen, Lunds universitet.

Färje, Tove, 2001

"En slags konstig kärlek - En studie av hur lokala partier blir bemötta och vad som ligger bakom bemötandet." Opublicerad magisteruppsats, Statsvetenskapliga institutionen, Lunds universitet.

Gidlund, Janerik, 1978

"Aktionsgrupper och lokala partier." Lund: CWK Gleerup.

Gidlund, Gullan och Janerik Gidlund, 1999

"Exit och protest i kommunal politik." *Kommunal ekonomi och politik*, 3(1):37-50.

Göingepartiet/Kommunal Samling - kampanjmaterial inför valet 1998.

Hallin, Bo, 1990

"I skuggan av de stora. De mindre partiernas villkor i kommunalpolitiken." SOU 1990:53, Stockholm: Allmänna förlaget.

Harmel, Robert, 1985

"On the Study of New Parties." *International Political Science Review* 6 (4):403-418

Harmel, Robert och Lars Svåsand, 1997

"The Influence of New Parties on Old Parties Platforms." *Party Politics* 3(3):315-340.

Hartman, Jan, 2001

"Grundad teori. Teorigenerering på empirisk grund." Lund: Studentlitteratur.

Johansson, Leif och Stephan Schmidt, 1983

"Stabilitet, variation och förnyelse." *Meddelanden från Statsvetenskapliga institutionen*, Lunds universitet.

KommunAktuellt, 1998:28

"Lokala partier rycker framåt." och "Väljarna satsar på tvärpolitisk företagsamhet."

KommunAktuellt, 1998:37

Lodenijs, Anna-Lena, 1999

"Bemötande av främlingsfientliga och populistiska partier i kommuner och landsting" i SOU 199:10 "Demokratins förgörare" Stockholm: Fritzes.

Lukes, Steven, 1992

"Power." I Becker, Lawrence och Charlotte Becker (red.) "Encyclopedia of Ethics." Chicago & London: St James Press.

Lundqvist, Lennart J och Jon Pierre, 1995

"Kommunal förvaltningspolitik." Lund: Studentlitteratur.

Malmström, Cecilia, 1997

"Myten om de regionala partiernas betydelse." I Rutger Lindahl och Per Cramér (red.), Forskning om Europafrågor, skrift nr. 4. Göteborg: Centrum för Europaforskning.

Petersson, Olof Jörgen Hermansson, Michele Micheletti och Anders Westholm, 1997

"Demokrati över gränser." Stockholm: SNS Förlag.

Pettersson, Henry, 1999

"Övriga/Lokala partier. En ny aktör i de lokala partisystemen? En ny aktör i vilka kommuner? En ny aktör i konkurrens med vilka partier?" Opublicerad uppsats, Örebro universitet.

Pierre, Jon, 1994

"Den lokala staten: Den kommunala självstyrelsens förutsättningar och restriktioner." Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Pierre, Jon och Anders Widfeldt, 1995

"Partikris i Sverige?" Statsvetenskaplig tidskrift, 98(1):41-45.

Sartori, Giovanni 1976

"Parties and Party Systems. A Framework for Analysis." Cambridge: Cambridge University Press.

SOU 1996:169

"Förnyelse av kommuner och landsting." Slutbetänkande av kommunala förnyelsekommittén. Stockholm: Fritzes.

Sjöblom, Gunnar, 1968

"Party Strategies in a Multiparty System." Lund: Studentlitteratur.

Valprogram 1994 för Alternativet i Markaryds kommun.

von Sydow, Åsa 1996

"Lokala partier. Organisation, roll och utveckling." Opublicerad Kandidatuppsats, Högskolan i Örebro: Institutionen för samhällsvetenskap.

Wrede, Magnus, 1999

"Uppdrag demokrati: Handbok för lokala politiker." Stockholm: KommunAktuellt.

[www.algonet.se /-komval/program.htm](http://www.algonet.se/-komval/program.htm)

Wörlund, Ingemar 1999

"Lokala partier i Sverige" Kommunal ekonomi och politik 3(3):51-64

Wörlund, Ingemar (u.å)

"Local Parties in Sweden" Opublicerad uppsats.

Åhuspartiet, del 1 och två, samt valmaterial inför valet 1994 (detta kallas sammantaget det tredelade partiprogrammet).

Intervjuer

Osby

Ahlin, Torsten och Arne Olsson, 2001-05-11.

Gruppledare och fullmäktigeledamot för Göingepartiet-KS. Intervju i Gp/KS lokal.

Nilsson, Erland, 2001-05-11.

Oppositionsråd (s), Osby kommun. Intervju i Nilssons arbetsrum.

Pettersson, Anders, 2001-05-11.

Kommunalråd (c) och KS-ordförande, Osby kommun. Intervju i kommunens lokaler.

Kristianstad

Ewe, Christer, 2001-05-14.

Oppositionsråd (m), Kristianstads kommun. Intervju på Ewes arbetsrum, rådhuset i Kristianstad.

Hultqvist, Åke, 2001-05-14.

Gruppledare och en av grundarna till Åhuspartiet, Kristianstads kommun. Intervju i Tivoliparken, Kristianstad.

Wagermark Göran, 2001-05-14.

Omsorgsnämndens ordförande, (s), Kristianstads kommun. Intervju på Wagermarks arbetsrum.

Markaryd

Blomquist, Christer 2001-05-25

KS avgående ordförande (s) (telefonintervju).

Johansson, Jörgen 2001-05-28

KS vice ordförande (kd) (telefonintervju)

Rosengren, Dan, 2001-05-23.

Journalist på Norra Skåne

Svensson, Karl, 2001-05-15.

Gruppledare och en av grundarna till Alternativet Markaryd, Markaryds kommun. Intervju i Svenssons lägenhet Malmö.

Kävlinge

Ahlström, Pia, 2001-05-16.

Kommunstyrelsens vice ordförande (m), Kävlinge kommun. Intervju i Ahlströms arbetsrum.

Andersson, Edgar, 2001-05-16.

Gruppledare och en av grundarna till Kommunens Väl i Kävlinge kommun. Intervju i Anderssons hem (ej inspelad).

Johansson, Lars-Erik, 2001-05-16.

Kommunfullmäktiges ordförande, (s), Kävlinge kommun. Intervju i kommunens lokaler.

Svedberg, Mats, 2001-05-16.

Kanslichef, Kävlinge kommun. Intervju i Svedbergs arbetsrum.